

TRANSGENDER JAKO SOCIÁLNÍ KONSTRUKT?

Problém, se kterým se musejí stále častěji potýkat i naše školy

Transgender, transsexualita či transsexualismus, genderová dysforie. Odborné termíny označující stav nesouladu mezi psychickým a anatomickým pohlavím. Jev, který je sice na jednu stranu osobní záležitostí daného jednotlivce, na stranu druhou má stále větší dopad i na společnost. Školy nevyjímaje.

Před pěti týdny dostaly Učitelské noviny pozvánku zúčastnit se kulatého stolu na půdě Senátu, kde má za účasti různých politiků, odborníků a zástupců škol 11. března proběhnout setkání s Waltem Heyerem (*1940), americkým psychologem a publicistou, který se dlouhodobě věnuje problematice genderové dysforie. Jeho vystoupení by mělo být o to významnější, že on sám prošel procesem změny pohlaví, a to dokonce nadvakrát – z muže na ženu (genderová tranzice) a po osmi letech podstoupil zpětnou změnu (genderová detranzice). Setkání pořádaly Aliance pro rodinu a senátorka Jitka Chalánková (za ODS). Než se mu ale budeme věnovat, nejdříve několik úvodních slov k dané problematice.

Ve Spojených státech a v západní Evropě je příčina transsexuality velkou částí odborníků, a to zvláště z řad sexuologů, považována za biologicky danou. Existuje však také nemálo expertů, hlavně mezi psychology a psychiatry, kteří spatřují těžiště daného problému právě v psychice. Ti první považují za optimální způsob řešení hormonální léčbu a následný chirurgický zásah, jehož záměrem je i samotná fyzická změna pohlaví. Ti druzí označují za mnohdy vhodnější řešení využití různých duševních technik (zejména psychoterapie nebo psychosociální terapie) pokoušejících se přizpůsobit psychiku transsexuála jeho vrozenému anatomickému pohlaví. A jakkoliv jsou oba směry rozdílné, respektive protichůdné, cíl je stejný: Člověk, jenž se cítí mít jinou pohlavní identitu, než je jeho fyzická podoba, by měl po prodělané léčbě dojít k souladu mezi oběma těmito rovinami svého bytí.

V poslední době dochází k nárůstu počtu případů s diagnózou genderové dysforie, a to jak v USA, tak v Evropě, naši zemi nevyjímaje. Zastánci biologické podstaty transsexuality tvrdí, že příčinou je stále větší informovanost a zvyšující se míra detabuizace tohoto citlivého tématu. Oponenti jsou toho názoru, že klíčovou roli hrají negativní psychosociální vlivy (relativizace tradičních genderových rolí,

rozpad rodiny, vliv médií). Tito odborníci přitom poukazují na jev označovaný jako neuroplasticita, na základě níž dochází při opakování a preferenci určitých informací ke změnám mozkové struktury. A protože momentálně jsou v mainstreamové západní kultuře upřednostňovány informace, které poukazují na změnu fyzického pohlaví v případě nutkové potřeby jako na standard, vede to podle kritiků v důsledku k vytváření překážek bránících snahám navozujícím soulad mezi vrozeným

kračovala: „Nejkřiklavější případ byl, když poté, co dítěti v první třídě byla lékařem stanovena diagnóza genderové dysforie, proběhla v dané škole přednáška, v níž všem pracovníkům školy a rodičům bylo řečeno, že k Aničce mají přistupovat jako k Pepíčkovi, včetně návštěvy toalet nebo šaten. Někteří rodiče proto dali své děti ze školy pryč, protože tento přístup byl pro ně neakceptovatelný.“

Pak se do vyprávění svého životního příběhu pustil Walt Heyer...

Z muže ženou...

„Můj příběh započal před pětasedmdesáti lety. Byl jsem čtyřletým chlapcem, který začal nosit dívčí oblečení. Moje babička mě v tomto chování podporovala. Tehdy ještě nikdo nevěděl, jaký to může

Walt Heyer

biologickým pohlavím a vnímanou pohlavní identitou. Někteří experti dokonce tvrdí, že při vytváření aktuálně orientovaného informačního prostředí může u dětí docházet k prodlužování genderové dysforie, jež by jinak v řadě případů samovolně v průběhu dospívání vymizela.

Z důvodu počínající krize kolem koronaviru a kvůli zavádění prvních ochranných opatření na území naší republiky se avizované setkání nakonec konalo mimo prostory Senátu. Jinak se v jeho zamýšlené podobě nic nezměnilo.

„Jako Aliance pro rodinu se setkáváme se společenskými dopady transgenderu, a to tak, že se na nás obracují rodiče, kteří se s ním setkávají ve školách,“ uvedla po zahájení kulatého stolu Jana Jochová, předsedkyně Aliance pro rodinu, a po-

mít další vývoj. Vypadalo to, že se prostě nemůže nic stát, když se čtyřletý hoch obléká do večerních fialových šatů. Dnes ale už víme, že toto jednání způsobuje velké škody,“ řekl W. Heyer a dodal: „Když jsem se u babičky tehdy převlékal, měl jsem pocit, že se mnou jako s chlapcem není něco v pořádku.“

Bohužel jeho nepříjemnou situaci ještě zhoršil jiný jeho příbuzný. „Když mi bylo sedm let, o mém převlékání se dozvěděl strýček a vyhodnotil to tak, že jsem pro něj vhodný objekt k tomu, aby mě sexuálně obtěžoval.“

Přestože Walt vypadal jako běžný kluk, každého rána, hned když se probudil, si představoval, že je dívka. To samé večer před spaním. S tímto pocitem bojoval až do středního věku. Přemýšlel, proč se

převléká, proč byl zneužitý a proč prožívá úzkost ohledně svojí pohlavní identity.

„Stejně jako většina transsexuálních lidí, se kterými dnes hovořím, jsem nebyl homosexuál. Na střední škole jsem měl přítelkyni a v šedesátých letech jsem se oženil. Ale pořád jsem bojoval s pocitem, že jsem žena, i s převlékáním. S manželkou jsme si však říkali, že to nějak překonáme.“ Začal pracovat jako inženýr a byl profesně úspěšný. Vypracoval se na jednoho z hlavních manažerů v automobilovém průmyslu. A stal se dokonce i otcem dvou dětí.

„Bylo mi osmatřicet let a stále jsem zápasil s tím, co se mi stalo ve čtyřech letech. A tak jsem zašel za genderovým specialistou v San Franciscu.“

Jmenoval se Paul Allen Walker (1946–1991). Tento americký sociální psycholog, který se stal autorem prvních standardů péče o transgenderové případy a už tehdy působil jako světová špička v dané oblasti, přijal W. Heyera do své soukromé klinické praxe.

„Diagnostikoval mi poruchu pohlavní identity a řekl, že potřebuji hormonální léčbu, která bude trvat dva roky. Pak se zřejmě rozhodne o chirurgickém zákroku,“ konstatoval W. Heyer a dodal: „Tehdy nebyli lidé jako dnes já, tedy hlasy, které by nabádaly k opatrnosti. Proto se počítalo s tím, že daná změna bude provedena rychle. A i když jsem Walkerovi vyprávěl o tom, co se mi stalo – o převlékání i o zneužití, nepovažoval to za podstatné a stále doporučoval změnu pohlaví prostřednictvím hormonální terapie a chirurgického zákroku.“

W. Heyer prošel přesně podle plánu zvoleným postupem a v roce 1983, tedy ve svých dvaadvaceti, tak prodělal i operativní změnu pohlaví. Od té doby byl také společností považován za ženu. Rozvedl se. Vybral si jméno Laura Jensen. Na nějaký čas se mu ulevilo. Nicméně zájem o danou problematiku ho neopustil, a dokonce začal studovat psychologii. Chtěl hlavně pomáhat lidem, kteří se dostali do obdobné situace jako on sám...

Z ženy zpět mužem

A při tomto svém studiu se W. Heyer dozvěděl o takzvané separační úzkosti. Zároveň narazil na obzvláště zajímavý případ.

„Byl to příběh chlapce, jemuž zemřela matka. Při následné terapii, kterou tento hoch podstoupil, se zjistilo, že na sebe vzal její identitu. A tehdy jsem si uvědomil, že důvody, které vedou i mě a jiné lidi k touze po změně pohlaví, jsou hlubší a že souvisejí s dalšími přidruženými problémy,“ popsal W. Heyer bod zlomu, který v něm vyvolal nespokojenost s jeho momentální ženskou identitou.

Danou problematiku studoval dále a zjistil, o jak komplexní záležitost se jedná a že je potřeba být velmi opatrný při čině-

Shutterstock

ní jakýchkoli závěrů vedoucích ke změně pohlaví.

V rámci terapie u třech psychologů W. Heyer postupně došel k rozhodnutí vrátit se ke svému původnímu pohlaví: „V roce 1990 jsem si uvědomil, že jsem se ženou nestal. A v roce 1993 jsem proto podstoupil detranzici.“

Obrátil se také na doktora Walkera i na chirurga, který u něho provedl zákrok, a požádal je o předložení důkazů, že hormony a operace skutečně změni muže na ženu. Věc se nakonec řešila u vrchního soudu v Kalifornii. A oba inkriminovaní lékaři u něj uvedli, že muže na ženu změnit není možné! Jediné, co lze provést, je pouze vizuální proměna.

„Je proto bláznovství přesvědčovat někoho, že lidé mohou změnit pohlaví, když to není uskutečnitelné,“ zdůraznil W. Heyer a dodal: „Někteří lidé mohou říkat, že mají ženský mozek v mužském těle. Ano, byly provedeny posmrtné výzkumy mozků, na nichž se po podávání umělých hormonů potvrdily změny, ale nikdy před užitím těchto hormonů.“

Časem W. Heyer narazil na endokrinologa Charlese L. Ihlenfelda, který během šesti let pomáhal pěti stům pacientům změnit jejich pohlaví z muže na ženu. A přitom zjistil, že příliš mnoho z nich bylo po zákroku nešťastných, a řada z nich dokonce spáchala sebevraždu. Skončil proto s endokrinologií a stal se psychiatrem, aby dalším lidem majícím problémy s pohlavní identitou pomohl těmto zákrokům předjet. „Bylo pro mě úžasné, když jsem zjistil, že tento lékař došel ke stejným závěrům jako já,“ podotkl W. Heyer.

I v dalších letech W. Heyer pokračoval ve studiu transgenderové problematiky,

přičemž se sám setkal s řadou transsexuálů, kteří po svém zákroku také nenašli vytožený trvalý klid, naopak se u mnoha z nich jejich stav ještě zhoršil. „Je důležité rozumět tomu, že tito lidé trpí, protože je něco trápi. Řešením tohoto trápení však není dát jim hormony a provést operaci. A stejně jako Ihlenfeld i já zjišťuji, že se těmito zákroky způsobuje více škody než pomoci,“ upozornil W. Heyer a dodal: „Z krátkodobého hlediska působí změny pohlaví často úspěšně, ale v dlouhodobé perspektivě to už zdaleka neplatí.“ Za posledních deset let se na něj obrátily již stovky lidí, kteří litují vlastní změny pohlaví.

Oponenti musejí čelit strachu

Jistě i díky veřejnému působení W. Heyera se začíná více brát v potaz alternativní pohled na danou problematiku, tedy že příčina genderové dysforie nespočívá v biologické danosti.

„Před několika týdny jsem v Alabamě vydával u soudu svědectví, které se týkalo zákona, jenž už byl velkou většinou schválen Senátem a v němž je stanoveno, že kdokoli, kdo dá někomu do devatenácti let jeho věku hormony anebo mu jinak bude pomáhat se změnou pohlaví, půjde do vězení,“ konkretizoval W. Heyer své nedávné snažení.

A u tohoto soudu mu také bylo jedním mužem otevřeně vyhrožováno napadením. Ostatně výhrůžkám a riziku fyzického útoku musí W. Heyer čelit dlouhodobě. Na veřejnosti ho proto doprovází ochranka. „Protože řadě lidí se nelíbí, co dělám, žiji v utajení – neví se, kde bydlím,“ doplnil W. Heyer.

Čelit společenskému tlaku musejí už ale i naši domácí odborníci, jak vyplynulo z následné debaty u kulatého stolu.

► „Současný trend sexuologie, kdy jsou děti poměrně rychle směřovány ke změně pohlaví, velmi znepokojuje mě i celou naši psychotherapeutickou společnost,“ sdělila psycholožka a členka České společnosti pro psychoanalytickou psychotherapii (ČSPAP) Renata Doležalová a pokračovala: „Zhruba před dvěma roky jsem se začala dané problematice více věnovat a studovat ji. Napsala jsem o tom článek do časopisu pro dětské pediatriy. A jsem ráda, že vůbec vyšel, protože jde proti současnému trendu. Musím přiznat, že já i moji kolegové se o tom bojíme mluvit.“

Na to reagoval W. Heyer: „Děje se to všude. Druhá strana je velice agresivní. S tím se už v roce 1979 setkal doktor Ihlenfeld. Myslím, že je proto důležité, aby se zvýšil počet lidí, kteří o tom mluví.“

A ani ČSPAP se nakonec zastrašit nenechala a na svých webových stránkách (cspap.cz) před rokem zveřejnila své prohlášení k léčbě genderové dysforie v dětství a dospívání, v němž se mimo jiné uvádí: „ČSPAP zpochybňuje dosavadní trend v České republice k řešení potíží osob s poruchou pohlavní identity, zejména před dosažením osmnácti let, považuje ho za nebezpečný a někdy neetický.“ Daná odborná společnost také identifikuje důvody a následky současného jednostranného pohledu na danou problematiku: „Nedostatečná pozornost věnovaná zkoumání a zpracování psychických příčin vedoucích k uvažování o změně pohlaví může vést k předčasným a nezvratným zásahům do organismu osob s často neukončeným psychosociálním vývojem.“

Vzdělávání, nebo indoktrinace dětí?

Za vlády amerického prezidenta Baracka Obamy se jeho administrativa pokusila o legislativně (re)interpretace antidiskriminačního zákona z roku 1972) podmíněné zavedení nových genderových pravidel do všech amerických škol, které by tak musely trvale zohledňovat nároky žáků s genderovou dysforií. Až do soudního rozhodnutí na federální úrovni o jejich zastavení ukládalo toto nařízení školám povolit svým žákům na základě jimi určené pohlavní identity (tedy nikoliv podle jejich fyzického pohlaví, jako tomu bylo do té doby) volný přístup na záchody, do sprch, šaten či do ubytovacích prostor, které tradičně využívají buď jen dívky, nebo chlapci. Následně byly zaznamenány nejrušnější problémy a incidenty, nejčastěji zjevně sexuální chování mužských jedinců, kteří se však označovali za osoby s ženskou identitou, a následná psychologická traumata dotčených dívek. Řada rodičů se kvůli tomu proti této nové praxi postavila.

Příslušné nařízení bylo tedy sice nakonec zrušeno, ale nadále se rozvíjelo vzdělávání v oblasti transgenderu, které však W. Heyer nepovažuje za neutrální informování, ale za projev cílené ideologizace: „V amerických veřejných školách děti už

v nízkém věku učí, jak se stát transgenderem. Říkám tomu indoktrinace. Dokonce mají ve školách transgenderový týden. Provádí se to jako vzdělávací nástroj, ale já osobně to hodnotím jako emoční a psychologické zneužívání dětí. A takto napáchaná škoda se pak v dalším životě jen velice těžko napravuje. Z výzkumů víme, že pokud u dětí nepodporujeme změnu pohlaví, až devadesát procent z nich se těchto svých problémů zbaví dříve, než dospějí. Nejedná se totiž o biologickou záležitost, ale o jakousi sociální nákazu.“

„Jde o módní vlnu, která se dostává i k nám,“ uvedl u kulatého stolu poslanec (KDU-ČSL) a původně středoškolský učitel Marek Výborný a přidal konkrétní příklad z našeho školství.

Před dvěma lety se na čtyřleté gymnázium hlásily dvě patnáctileté žákyně, které vzápětí poté, co na ně byly přijaty, samy telefonovaly vedení dané školy s informací, aby si udělalo poznámku, že nejsou ženy, ale muži. A oslovená zástupkyně ředitele při řešení této situace zjistila, že o příslušné problematice existuje na úrovni školských poradenských pracovišť jen velmi nízká informovanost, a vůbec se obecně o ní téměř nic neví. Aktuální situace je na onom gymnáziu nyní taková, že obě nejdejší žákyně jsou ve druhém ročníku a prošly již hormonální terapií i chirurgickým zákrokem.

„Ve školství chybí o této problematice jakákoliv informovanost. A pak stačí strašně málo, třeba jen jeden aktivista...“ přidala se J. Jochová a jako aktuální příklad uvedla případ mladého člověka, který právě prochází zákrokem majícím ho změnit z muže na ženu a jenž průběžně dochází do středních škol a diskutuje tam s jejich žáky. „A velice si ve svých veřejných vystoupeních ve videích pochvaluje, jak mu tyto studenti naslouchají. Myslím si, že takové přednášky by ve školách probíhat neměly,“ varovala J. Jochová a podotkla: „Ředitelé nemusejí tyto lidi do škol pouštět, není to jejich povinnost. Místo toho

by se měly doporučovat pedagogicko-psychologické poradny. Školy nemají tento problém řešit.“

Stejný postoj zastává i M. Výborný, který k tomu ještě dodal: „Existují hygienické normy závazné pro vedení škol. Tam nic o třetím pohlaví nebo genderové neutralitě není. Ředitel proto může takovéto požadavky odmítnout. Rozumné je ale komunikovat a zprostředkovat kontakt s poradenským zařízením.“

Rodinné kořeny

Obdobný potup doporučili i zúčastnění odborníci z řad psychologů, kteří se pokusili blíže rozvést příčiny velké části případů týkajících se transgenderu.

„Jako psychotherapeuti se snažíme sdělit také odborné veřejnosti, že psychosexuální vývoj probíhá až do rané dospělosti. Je pro nás absurdní, kdyby tříleté dítě nebo jeho rodiče měli rozhodovat o tom, zda bude mít hormonální léčbu, nebo ne,“ řekla psycholožka a psychotherapeutka Miroslava Chmelíčková, zastupující též ČSPAP, a pokračovala: „Je velice důležité, aby člověk, který pochybuje o své identitě, o tom mohl v psychotherapii mluvit. Nepodaří se pacienta vždy přesvědčit, ale je nutné, aby znal rizika a prošel si pochybnostmi.“

„Než pacientovi, který přichází s transsexuální problematikou, nasadíme hormony, vyžadujeme, aby minimálně rok docházel na psychotherapii,“ reagoval psycholog Peter Zach ze Sexuologického oddělení Fakultní nemocnice Brno a dodal: „A když je to diagnosticky nejisté, snažíme se nasazení hormonů oddalovat. Máme klienty, kteří docházejí pět let na psychotherapii a ještě u nich nedošlo k nasazení hormonů. A to je možné až tehdy, když se s nimi podaří navázat kvalitní spolupráci.“

V roce 2005 gynekolog a rodinný terapeut Vladislav Chvála spolu s rodinnou psychotherapeutkou a dětskou klinickou psycholožkou Ludmilou Trapkovou formulovali hypotézu,

že k genderové dysforii dochází v kontextu rodinných vztahů, konkrétně při stagnaci separačního procesu z rodiny. „Stagnace se může projevat mnohými symptomy, na které jsme zvyklí, ale genderová dysforie jako by vše ještě přitvrzovala,“ konstatovala L. Trapková a upřesnila: „Když je ve dvou generacích mezi rodiči zmatek v genderových rolích, ve třetí generaci se může už stát, že se narodí člověk, který neví, čím je.“ L. Trapková je také přesvědčena, že při dané snaze o nápravu je potřeba, aby se léčil nejen transgenderový pacient, ale spolu s ním se proměnili i jeho rodiče.

Tento poznatek potvrdil i W. Heyer, který se na základě svých konzultací s některými psychology a psychiatry od nich dozvěděl, že práce s celou rodinou přináší

jsou mimo normu, se nemá dělat maximum toho, aby se dobře cítily. Ale není možné rozbourat hranici rodiny bez těchto rizik,“ vysvětlila L. Trapková.

Také R. Doležalová spatřuje podstatu problému v destabilizaci rolí muže a ženy: „Myslím, že se jedná o krizi identity. Genderové role se proměňují. Muži a ženy se k sobě přibližují. Máme spoustu nejasností, co je to být mužem a ženou. Důležitá je proto výchova k mužství a ženství, protože je to základ společnosti.“

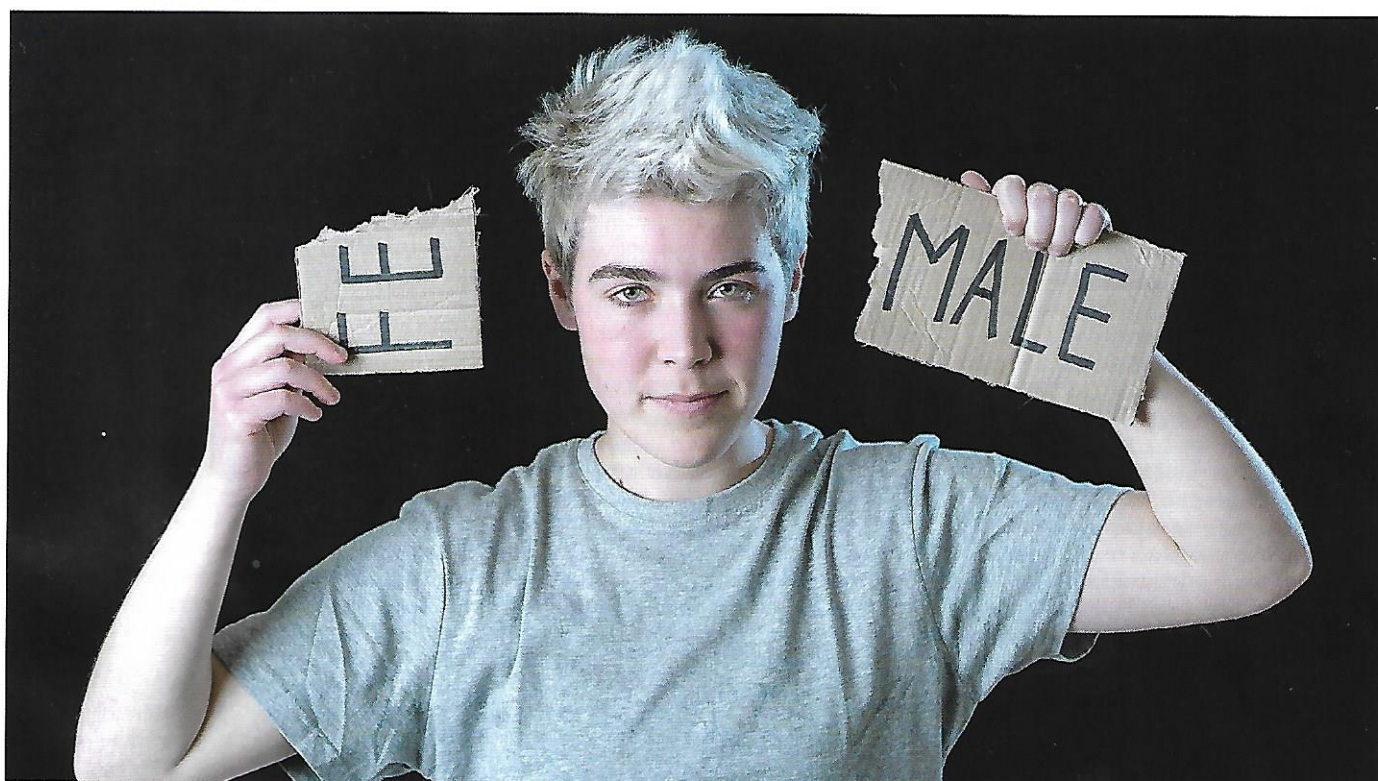
Cui bono?

„Lidé, kteří prošli změnou pohlaví, mají podle výzkumů osmnáctkrát větší pravděpodobnost, že se pokusí o sebevraždu než zbytek populace,“ prohlásil W. Heyer.

min a John Money): „Všichni byli pedofilní aktivisté. A transgender prosadili společně s homosexuálními zájmovými skupinami.“

Za současným mainstreamovým přístupem k problematice transsexuálů stojí podle W. Heyera lobby, která má k dispozici velké finanční zdroje. A američtí politici, kteří tuto lobby podporují, bývají zkorumpováni. „Dostávají od ní peníze na svou politickou kampaň,“ upřesnil W. Heyer.

„Není to jen otázka politiků, ale také velkých korporací. Aby měly klid a před jejich centrály nedemonstrovaly skupiny lidí, raději zaplatí a udělají například záchody pro všechny. A vytvoří firemní kulturu, která má ukazovat, jak moc jsou otevře-

Shutterstock

mnohem výraznější pozitivní efekt než jen terapie se samotným pacientem majícím problémy s pohlavní identitou.

Rodinu L. Trapková definovala jako bio-psycho-sociální organismus. A žádnou z těchto vrstev nelze z něho oddělit. Nárůst počtu požadavků na změnu pohlavní identity souvisí podle ní i s tím, že se rozpadají rodiny. A dále připomněla poznatek psychologa Erika Eriksona, a to že v každé vývojové fázi člověka se řeší určitý konflikt. V dospívání je to hledání identity versus konfuze rolí. „Všichni dospívající tak experimentují s tím, kdo jsou. Je to normální. A dokud bylo pevné prostředí, v němž se vědělo, kdo je muž a kdo žena, tento konflikt probíhal bezpečně. Ale protože teď žijeme ve společnosti, kde je konfuze rolí všude, děti jsou zmatené. A když se jim nedají pevné kontury toho, co je dobře a co špatně, co je norma a co je mimo normu, vystavujeme je velkým rizikům. To neznamená, že pro ty, které

P. Zach však nabídl odlišnou zkušenost: „U nás v Brně na sexuologii máme v republice asi nejdéle běžící skupinu pro transsexuální klienty. Myslím, že už od sedmdesátých let. Tato skupina je určena pro lidi, kteří již mají tranzici za sebou.“ P. Zach zde měl možnost hovořit s padesátiletými šedesátiletými lidmi, kteří po dané změně žijí i roky spokojenými životy bez psychických poruch: „Fungují ve zdravých partnerských vztazích, mají rodiny a jsou stabilní.“

W. Heyer nato připustil, že někteří lidé jsou opravdu takto trvale šťastní, přesto se podle něj jedná o výsledek řešení psychické poruchy, nikoliv biologické. „To, co mě trápí, je, že provádíme ranou sexualizaci mladých lidí a na této vlně často jedou i školy.“

Za vznikem transgenderového hnutí v šedesátých letech stojí podle Heyera trojice Američanů (Alfred Kinsey, Harry Benja-

né. Je to ale jen z důvodu toho, že se bojí vydírání od aktivistů, kteří jsou silní na sociálních sítích, a vůbec v médiích,“ uvedl další účastník kulatého stolu poslanec Aleš Juchelka (ANO 2011).

A jeho kolega ze Sněmovny M. Výborný to dále rozvedl: „Je zde ještě hlubší pozadí, a to jak vnímáme konstrukt genderu a pohlaví. Pokud bychom přijali tezi, že pohlaví je sociální konstrukt, můžeme ho libovolně měnit, obchodovat s ním. Anebo je nám tento pohled bytostně cizí a pak nebudeme poléhat módním vlnám.“ M. Výborný je také připraven iniciovat jednání s ministerstvem školství s požadavkem na řešení situace v otázce postoje k transgenderu u žáků.

A nakonec ještě reakce W. Heyera: „Je to zvláštní. Poslední stovky let každý věděl, kam patří – jestli je muž, nebo žena, a na jednu to lidé nevědí...“

